

FIGYELŐ

„A HIDEG HOLD S A FÖLD KÖZÖTT REPÜLNI”

A bőr és a napszakok
Nádasdy Ádám majdnem minden verse –
1976–1995
2000 Könyvek, 1995. 136 oldal,
az ára nincs feltüntetve

Nádasdy Ádám arra a kérdésre, hogy miért fordította le a SZENTIVÁNEJI ÁLOM című drámát, így válaszolt: „Megrendelésre és pénzért. Gothár Péter rendező kért föl... Valószínűleg azért engem, mert tudta, hogy írtam ilyen tárgyú verseket, és tudta, hogy szeretem a darabot.” (Színház, 1995. január.) Valóban, öt ilyen tárgyú verse van, az OBERON KÖPENYT VESZ, az OBERON URALKODIK, az ESKÜVŐ, a TÜNDEKRIRÁLY, TÚL SOKAT VÁLLALSZ és az ATYJA LESZŐL A FIALTAL TÜNDEKRIRÁLYNAK. Ez talán nem sok, de a csekély számú, összesen száztizenkét „majdnem minden vers” között nem is kevés, s bizonyos jelentőséget tulajdoníthatunk annak, hogy Nádasdy költészetében máskülönbön nagyon ritkán utal a kulturális hagyományra. Továbbá az is érdekes, hogy ezek a versek meglehetősen elszórvan találhatók a kötetben, s feltűnő, hogy mindig Oberonnal kapcsolatosak. Az értelmező arra gyanakszik, hogy annak a képzetkörnek, amelyet Oberon neve felidéz, és annak a viszonyoknak, amelyet a költő ehhez a képzetkörhöz kialakított, emblematisz fontossága lehet Nádasdy számára. Innen nézve a mellett a hatalmas kérdés mellett, hogy az új magyar SZENTIVÁNEJI ÁLOM hogyan interpretálja Shakespeare-t, annak a kisebb kérdésnek is létjogosultsága lehetne, hogy mit árul el a fordítás Nádasdy költői természetéről.

Nem szerepversekről, legalábbis nem pasztikusán kidolgozott és kipoentírozott alakoskodásokról van szó, hanem olyan utalásokról, amelyek távoli önreflexió formájában érintkeznek a költői magatartással és e

költészet alanyának karakterével. Ebben persze annak, hogy Oberon egy szerep, jelentősége van, mint ahogy annak is, hogy ebben a szerepben – „az önazonosságának fittyet hányva” (TÜNDEKRIRÁLY, TÚL SOKAT VÁLLALSZ) – könnyed varázslatra képes. A könnyűség mint sziporkázó szellemesség (és annak visszavétele, és a visszavétel visszavétele) – ez a motívum már Nádasdy első kötetének remek címében is megjelenik: KOMOLYABB VERSEK. „Elismerem, Titániam, hogy én / – minden sziporkázóan szellemes / tulajdonságom mellett – nem vagyok / az átlag férfisúllyal mérhető, / nincsenek csontjaim. Könnyű vagyok, / átjárlok, elborítlok, bársonyos / búrába foglak minden nyárközépig, / s a legrövidebb éjen veszek el, / mikor az én csizmám is férfidöngést, / ember sarkának váltott dobbanását / utánozza. Megsínylem azt az éjt, / mert másnap reggel, míg a többiek / elégedett mosollyal mennek vízért, / s még a takács is nyújtózkodva húzza / szorosra szíját (bár nem tudja, mért) – / addig nekem egy elhagyott berekben / gyakorlatozni kell, hogy újra menjen, / hogy menjen ez a rohadt repülés.” (ESKÜVŐ.) Egy másik Oberon-vers érinti a tündékirály-költészet lebegő, repülő könnyűségének visszáját: „...hiába tudja zajtalan kezével / az alvókat a másik oldalukra / fordítani – a tett csak vicc marad, / ettől nem fognak megtermékenyülni. / Hiába tudja átlebegni, orrát / befogva, erdejének dögszagú, / állott melegtől élve bomló árkát, / ezzel nem döfte szíven a gonoszt.” (OBERON URALKODIK.)

Senki sem hiheti ezek után az idézetek után, hogy Nádasdy Ádám valamifajta tündérvad, a szó mágiájával élő költészetet íz, és sokat bír a ritmika droghatására. Nem, itt nincs semmi „Lulla, lulla, lullabáj” a SZENTIVÁNEJI ÁLOM tündérdalában sem (amit Arany az értelmes angol *lullaby* [= bölcsődal, altatódal] szóból bátran áttett lexikailag üres magyar költői hangeffektussá), saját költészete pedig inkább fanyarul tárgyilagosnak mondható. Legtöbbször mindennapi helyzetek leírását olvashatjuk fojtott, gondosan *nem* kihegyezett poénokkal, amelyek a vers alanyának megfigyelései, és általában vele is történnek;

mégsem teljes a részvétele. „Egészen nem lehet, hogy egészen lehessen” (SZÖVEGES PÉLDA).

Miért is nem lehet egészen ebben a költészetben, hogy egészen lehessen? A lehetséges válasz sokrétegű, és nem egy rétege összefüggésbe hozható „Oberon” alakjával, pontosabban e szerep elképzelhető megrendezéseivel. A „színész”, a „pozór”, a „profi” szükségszerűen nem teljes involváltsága lép itt működésbe. A megfigyelés részvétlensége továbbá paradox viszonyba kerül azzal a fikcióval, hogy önmegfigyelésről van szó. Harmadszor az önmegfigyelő egy sajátos bűvölőerő birtokában van – ez maga a költészet –, amely költői anyagát tekintve korántsem magától értendő, s amelyhez nonchalance-szal viseltetik: a formát, ahogy mondani szokták, teljes biztonsággal kezeli, de ebből alig akar valamit megmutatni, nemhogy felhívni rá a figyelmet.

Nézzünk néhány példát: „Elmondtam neki, amiből egy kukkot / sem érthetett: viziontagyáim / kicenzúrázott, agyonstilizált / történetét” – kezdődik egy vers (MIELŐTT EGY UJJAL IS). Egy másik, teljes egészében: „Most kell a csizó, az eltökélt varázs, / a láthatatlan, hálás, objektív tanács, / korlátozatlanul kell most a hőtömeg, / görbítsen hátaikat, pörköljen szöröket, / kémia kell ide, világos képletekkel, / vegyérték és kötés, most nem a lényegem kell / (azt majd utólag, egy páras-hófoltos este), / mintha nem volna szám, mintha nem volna teste.” (UDVÁRLÁS A HŰVÖS ÖSSZEL.)

Mint e kettő is, a legtöbb vers erotikus töltetű, és ez az a költői varázslat, amely a mindennapi, gyakran banális témákat, a legtöbbször *simá blank verse*- vagy egyszerű rimképletű, de erős összecsengésű formákat fölrepíti. E versek erotikája nem teljesen individualizált, a shakespeare-i vígjátékok erotikus légköréhez hasonlóan a személyek fölcserélhetők, a Másik arcéle bizonytalan. Kevésbé szerelmek, mint inkább vágtyárgyak. Egy gyakran kesernyésnek, máskor szarkasztikusnak is nevezhető játékoság, nem a szerelem, inkább a szerelmesség a jellemző: „...én összel szoktam új szerelmet kapni, / mikor már nincs meleg, s én újra dúlt / vagyok, komoly szerelmek érdekelnek, / szívfájdítók, betölthetetlenek” (SÓS SZELEK FÚJNAK). A másik neve gyakran meghatározatlan, amikor meghatározott, legtöbbször fiú. (Mellékesen: elképzelhető olyan rendezői értelmezés, amely erotikus jelentést tulajdonít annak, hogy a Titánia és Oberon kö-

zötti perpatvar egy „*changeling child*” [Arany-nál „*váltott gyermek*”, Nádasdynál egyszerűen „*az a gyerek*”]) körül forog, akit Oberon apródjának kíván.) A megkívánás távoli *lehetőségétől* a megkívánáson, az alkalmi ismeretségeken, a kapcsolaton keresztül addig a retrospektív megbánásig terjed a versek legtöbbször csak ráutaló és nem felidéző erotikus spektruma, amelyet egy korábbi, a későbbiekben már el-tűnő típusú nyíltabban vallomámos szonett, a DÉLELŐTTI SÉTA így fejez ki: „*Míg melletted megyek, eszembe jut, / mit kellett volna akkor mondanom, / mikor tarkód alá szorult karom / és félkézrel kellett zoknit, sarut // leráncigálni; számban összefut / a szó, mért nem beszéltem, én barom, / mikor kezded az egyik oldalon / felhúztá ingem s az övembe nyúlt? // Ha megvárom, míg magadtól hajolsz rám, / ha merem arcodat kezembe venni, / hogy markomat meg kelljen szoknia: // a vállad most nem így koccanna hozzám, / mintha köztünk nem történt volna semmi, / csak marhaskodás, biológia.*”

Akinek a legutóbb idézett vers egyik soráról eszébe jut a korabeli táncdal – „*Nem rontottam ajtóstól a házba, / Én megvártam, míg magadtól szeretsz...*” –, az nem teljesen téved. Nádasdy lírai kevercsében van egy sanzonszerű elem is. A könnyűség – java költészetének oly súlyos programja és problémája – néha, kevésbé egész versekben, mint inkább egyes megoldásokban (például a túl jó rimelésben vagy giccsközeli szentenciákban), megjelenik a vele járó komolyság vagy komoly tréfa nélkül is – súlytalanul. Ilyenkor egy pillanatra a líra alánya is a világnál vagy pontosabb magyarsággal a *Lebemann* egysíkúbb alakjától nyeri önazonosságát.

Nádasdy Ádám majd' két évtizednyi költői tevékenységének jelentőségét és maradandóságát azonban az adja, hogy jobbára csak érinti ezt a területet, és nem ér ott földet. „*Neked nem úgy kell számontartanod / hogylétüket (hisz tanítottalak!), / hogy odahajolsz és rákérdesz; / neked röptödben jobbra-balra kell / tekintened, így támogatni őket / a léteért való nehéz küzdelemben.*” (ATYJA LESZŐL A FIATAL TÜNDEKIRÁLYNAK.) A shakespeare-i Oberon szavaival (Nádasdy Ádám fordításában) ez a költészet megtanult „*a hideg hold s a föld között repülni*”. A föld legyen itt mindennapiság, banalitás, érzékiség, a hold sejtelmes ráció, a repülés pedig a költőiség tündéri tudománya.

Radnóti Sándor